

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จุดมุ่งหมายประการสำคัญของการจัดการศึกษาไทย คือ การพัฒนาผู้เรียน ให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพของชาติ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข กระทรวงศึกษาธิการ (2533) ได้มีการติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร เป็นระยะอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำข้อมูลต่าง ๆ มาปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตรให้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสภาพเศรษฐกิจ สังคม และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาคนในสังคมให้มีความรู้ มีคุณธรรม สามารถพึ่งตนเอง และนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นฉบับปรับปรุงที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ คือ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)

กระทรวงศึกษาธิการ (2533) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) สรุปได้ว่าเป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิตและการศึกษาต่อ ให้สามารถเลือกแนวทางที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม ตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะเป็นพลเมืองดี ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะเลือกและตัดสินใจประกอบสัมมาชีพ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีนิสัยในการปรับปรุงงาน ตนเอง และสังคม เสริมสร้างอนามัยชุมชนและครองชีวิตโดยคำนึงถึงประโยชน์ต่อสังคม

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) มีจุดเน้นที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ
2. การตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น

3. การให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความสามารถ ความถนัด และ ความสนใจ

จากจุดเน้นของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) กระทรวงศึกษาธิการ (2533) ได้ปรับปรุงแนวทางในการดำเนินการจัดการศึกษา โดยมีแนวทางในการดำเนินการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนานิสัย 3 ประการ ให้ติดตัวผู้เรียนเมื่อพ้นจากโรงเรียน คือ คิดอย่างมีวิจารณญาณอย่างเป็นระบบ วางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ และประการสุดท้ายสามารถปรับใช้ได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งแนวทางการจัดการศึกษาที่จะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีลักษณะดังกล่าวได้เป็นอย่างดี คือ การดำเนินการที่มีลักษณะเป็น "กระบวนการ" ซึ่งกระบวนการนี้เป็นลักษณะขั้นตอนการทำงานที่ช่วยให้การดำเนินการมีประสิทธิภาพ ดังจะเห็นได้จากคำจำกัดความของ กระบวนการ ที่วัลลภ กัณฑ์ (2534) ได้กล่าวไว้ว่า "กระบวนการ คือ แนวทางดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีขั้นตอนซึ่งวางไว้อย่างเป็นลำดับขั้นตั้งแต่ต้นจนแล้วเสร็จตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้"

กระบวนการต่าง ๆ มีมากมายหลายกระบวนการ ซึ่งแต่ละกระบวนการก็มี ประสิทธิภาพต่าง ๆ กัน และมีขั้นตอนมากน้อยต่างกัน ส่งบ ลักษณะ (2534) ได้รวบรวมกระบวนการต่าง ๆ ไว้ 12 กระบวนการ ได้แก่

1. ทักษะกระบวนการ (9 ขั้น)
2. กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด
3. กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
4. กระบวนการแก้ปัญหา
5. กระบวนการสร้างความตระหนัก
6. กระบวนการปฏิบัติ
7. กระบวนการคณิตศาสตร์
8. กระบวนการเรียนภาษา
9. กระบวนการกลุ่ม
10. กระบวนการสร้างเจตคติ
11. กระบวนการสร้างค่านิยม

12. กระบวนการเรียนรู้ความเข้าใจ

จะเห็นได้ว่า ทักษะกระบวนการเป็นกระบวนการหนึ่งในจำนวนกระบวนการต่าง ๆ ซึ่งวัลลภ กันทรักษ์ (2534) ได้ให้แนวคิดไว้ว่า การนำทักษะกระบวนการมาใช้เป็นแนวดำเนินการศึกษานั้น จะมีผลในการพัฒนาผู้เรียนคือ ทำให้ผู้เรียนมีนิสัยการทำงานที่เป็นกระบวนการ อันเป็นผลมาจากการได้ทำบ่อย ๆ ใช้บ่อย ๆ จนกลายเป็นนิสัยในการทำงานของผู้เรียนตลอดไป ซึ่ง "ทักษะกระบวนการ" จัดแบ่งได้เป็น 9 ขั้นตอน ดังนี้

1. ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น
2. คิดวิเคราะห์วิจารณ์
3. สร้างทางเลือกอย่างหลากหลาย
4. ประเมินและเลือกทางเลือก
5. กำหนดและลำดับขั้นตอนการปฏิบัติได้อย่างชัดเจน
6. ปฏิบัติด้วยความขยันหมั่น
7. ประเมินระหว่างปฏิบัติ
8. ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ
9. ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภูมิใจ

จากขั้นตอนทั้ง 9 ของทักษะกระบวนการ สามารถสรุปจุดมุ่งหมายของการใช้ทักษะกระบวนการได้ คือ จะต้องให้ผู้เรียนมีทั้งความรู้ ความคิด เจตคติ และการปฏิบัติ

จากแนวดำเนินการจัดการศึกษา และจุดเน้นของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) จะเห็นได้ว่าเราสามารถนำทักษะกระบวนการมาจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยได้อย่างเหมาะสม เนื่องด้วยวิชาภาษาไทยเป็นวิชาที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากการที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้วิชาภาษาไทยเป็นวิชาบังคับที่นักเรียนทุกคนต้องเรียนทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ประกอบกับธรรมชาติของรายวิชาที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับทั้งความรู้ การฝึกคิดวิเคราะห์ วิจารณ์ การสร้างเจตคติ และการฝึกปฏิบัติทักษะการใช้ภาษาจนเกิดความชำนาญ ซึ่งจาก

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) จะเห็นได้ว่ามีแนวดำเนินการจัดการศึกษา และจุดเน้นที่หวังว่าครูจะได้ปรับเปลี่ยนวิธีสอน เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้เพราะวิธีสอน หรือ กระบวนการสอนเป็นสิ่งสำคัญ ดังที่ศิริจิตร ตันติวิมลกุล (2529) กล่าวไว้ว่า "กระบวนการสอน นับว่าเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องที่ผู้สอนได้ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้โดยสะดวก การที่ผู้สอนรู้จักใช้วิธีสอนที่ดี และเหมาะสมย่อมจะทำให้ผู้เรียนได้รับสิ่งต่อไปนี้ คือ

1. ได้รับความรู้ และมีความเข้าใจในบทเรียน
2. มีทักษะ และความชำนาญในวิชาการที่เรียนรู้
3. มีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียนรู้
4. มีความสามารถนำสิ่งต่าง ๆ ไปใช้ได้
5. มีความสามารถนำความรู้ไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมต่อไปได้
6. สามารถนำความรู้ไปแก้ปัญหามในชีวิตประจำวันได้"

นอกจากนี้ ฉวีวรรณ จารุวัฒน์ (2531) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่มีผลต่อคุณภาพของการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตจังหวัดชุมพร พบว่า การปรับปรุงวิธีสอนของครู จะมีผลต่อทัศนคติและผลสัมฤทธิ์ในการเรียนของนักเรียน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าในการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยนี้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดนั้น จะต้องประกอบด้วยครูผู้สอน และกระบวนการสอนของครูเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งกระบวนการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการในวิชาภาษาไทย จะช่วยให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความรู้ ทัศนคติ และทักษะการใช้ภาษาได้ ดังนั้นครูผู้สอนวิชาภาษาไทยทุกคนจึงควรมีการปรับปรุงพฤติกรรมการสอนของตน โดยใช้ทักษะกระบวนการ ซึ่งการที่ครูจะปรับปรุงพฤติกรรมการสอนให้ได้ผลดีนั้นควรมีการตรวจสอบ หรือประเมินพฤติกรรมการสอนของครู ดังที่ พจน์ สะเพียรชัย (2517) ได้กล่าวไว้ว่า "ครูจะปรับปรุงการสอนของตนเองได้นั้น จะต้องมีการตรวจสอบหรือประเมินพฤติกรรมการสอนของครู เพราะการสังเกตพฤติกรรมการสอนของครูเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากในการพัฒนาการสอนและ ปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน" ผู้วิจัย

จึงทำการศึกษาถึงพฤติกรรมการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการของครูภาษาไทย ด้วยการสังเกตพฤติกรรมการสอนของครู เพื่อจะได้ข้อมูลตรง และสามารถจะนำผลที่ได้จากการศึกษาไปพัฒนาการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยต่อไป

ในปัจจุบันโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการทั่วประเทศ ได้สอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น มุทศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) โดยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้เริ่มดำเนินการสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น มุทศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ในปีการศึกษา 2534 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ได้เริ่มดำเนินการสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น มุทศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ในปีการศึกษา 2535 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้เริ่มดำเนินการสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น มุทศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ในปีการศึกษา 2536 ซึ่งในปีแรกที่ทำการสอนครูอาจจะยังปรับตัวไม่ได้ดีนัก แต่เมื่อได้ทำการสอนไปแล้ว ครูมีประสบการณ์ในการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการ พร้อมทั้งใช้เป็นข้อมูลในการวิจัยได้ ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาการใช้ทักษะกระบวนการในการสอนภาษาไทยของครูภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยโดยใช้ทักษะกระบวนการได้อย่างถูกต้อง เมื่อสนองจุดเน้นของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น มุทศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาพฤติกรรมการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการของครูภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นครูภาษาไทยที่สอนภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร

2. การสังเกตพฤติกรรมการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการของครูภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร เป็นการสังเกตพฤติกรรมการสอนที่เกิดขึ้นในห้องเรียนระหว่างที่ทำการสอนเท่านั้น

3. การศึกษาพฤติกรรมการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการของครูภาษาไทย จะศึกษาการใช้ทักษะกระบวนการในการสอน 9 ชั้น ดังนี้

1. ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น
2. คิดวิเคราะห์วิจารณ์
3. สร้างทางเลือกอย่างหลากหลาย
4. ประเมินและตัดสินใจเลือกทางเลือก
5. วางแผนและกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติ
6. ปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์
7. ประเมินผลระหว่างปฏิบัติ
8. ปรับปรุงให้ดีขึ้นเสมอ
9. ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ

4. การศึกษาพฤติกรรมการสอนของครูภาษาไทยครั้งนี้ใช้แบบสังเกตพฤติกรรมการสอนแบบมีโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยทำการสังเกตครูภาษาไทยชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจากโรงเรียน 8 กลุ่ม กลุ่มละ 1 โรงเรียน แต่ละโรงเรียนสังเกตครูภาษาไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ครูภาษาไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และครูภาษาไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ชั้นละ 1 คน รวมครูภาษาไทยทั้งสิ้น 8 กลุ่ม เป็นจำนวน 24 คน โดยทำการสังเกตการสอนครูภาษาไทยท่านละ 4 ครั้ง ครั้งละ 1 คาบเรียน รวมแล้วผู้วิจัยเข้าสังเกตการสอนทั้งหมด 96 ครั้ง

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. พฤติกรรมการสอนของครูในระหว่างสังเกตการสอนถือว่าเป็นพฤติกรรมปกติ การสังเกตการสอนไม่ทำให้พฤติกรรมการสอนของครูเปลี่ยนแปลงไปจากปกติ
2. พฤติกรรมที่ได้จากการสังเกต ถือว่าเป็นตัวแทนของพฤติกรรมการสอน

ของครูตามปกติที่ได้ปฏิบัติกันอยู่

3. การสังเกตพฤติกรรมการสอนของครูครั้งนี้ ได้สังเกตพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริงว่าครูปฏิบัติหรือไม่ โดยไม่คำนึงถึงความถี่ของการปฏิบัติ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. พฤติกรรมการสอน หมายถึง การกระทำ หรือการแสดงออกของครู ในลักษณะที่เป็นภริยา อากาณ ภาษาพูด หรือวิธีการใด ๆ ในช่วงก่อนสอน ระหว่างสอน และหลังการสอนที่เกิดขึ้นในห้องเรียนระหว่างที่มีการเรียนการสอน เพื่อให้ นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้

2. ทักษะกระบวนการ หมายถึง ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น ซึ่งเป็นแนวทางดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู ซึ่งวางไว้อย่างเป็นลำดับตั้งแต่ ต้นจนแล้วเสร็จตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ซึ่งจัดแบ่งได้เป็น 9 ขั้นตอนดังนี้

1. ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น
2. คิดวิเคราะห์วิจารณ์
3. สร้างทางเลือกอย่างหลากหลาย
4. ประเมินและตัดสินใจเลือกทางเลือก
5. วางแผนและกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติ
6. ปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์
7. ประเมินผลระหว่างปฏิบัติ
8. ปรับปรุงให้ดีขึ้นเสมอ
9. ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ

3. การใช้ทักษะกระบวนการของครูภาษาไทย หมายถึง การที่ครูดำเนินการสอนวิชาภาษาไทยโดยเลือกวิธีสอน เทคนิคการสอน และกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย ให้สัมพันธ์กับขั้นตอนของทักษะกระบวนการแต่ละขั้น

4. ครูภาษาไทย หมายถึง ครูผู้ทำหน้าที่สอนภาษาไทยระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เป็นข้อมูลและเป็นแนวทางสำหรับครูภาษาไทยในการพัฒนาการใช้ทักษะกระบวนการในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ
2. เป็นข้อมูลและเป็นแนวทางสำหรับผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาส่งเสริมคุณภาพครู เพื่อพัฒนาส่งเสริมครูให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้ทักษะกระบวนการได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการของครูภาษาไทยต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย